

שמעתא עמיקתא

גליון מיוחד | תשפ"ו | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

משיעורי

הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א

מו"ק וראש כולל הוראה רמות

הלכות מצויות בזמן מלחמה (ב')

סיח' שלז). וי"א שהדין כן דוקא אם ישן לפחות חצי שעה. [הגרשו"א זצ"ל (תפלה פ"ו אות א) ונראה מדבריו (שם) שאם יושן על מיטתו עם בגדים הדין כן דוקא אם היה דעתו לישון עכ"פ כמה שעות]. וי"א שהכל שרי לסכן עצמו כי התורה התירה זאת (ומשמע מדבריו דאפי' סכנה גדולה), והביאו האבני"ז (או"ח ססי' תתח אות יא.) וכ"כ הקרן אורה (מו"ק יד. ד"ה שוב). ועי' באג"מ (ח"ומ" ח"א סי' קד) שכת' שמותר להתפרנס אף כשיש חשש סכנה באופן רחוק. ועי' במ"א (רסי' קד) שמבואר שאסור להסתכן לצורך מצוה, ועי' בזה בשמעתא עמיקתא בגליון פי"ח. ועי' עוד במעיל צדקה (סי' כו ד"ה ונחזור) דהיכן שאדם רשאי ללכת ולא חיי' משום איסור להכנס לסכנה פעמים שאף את בניו מותר לקחת עמו (ושם מייירי לענין עלולת לאר"י)). ודבר שהעולם חוששין לו משום סכנה הרי הוא בגדר סכנה. [הגרשו"א זצ"ל (שש"כ פלי"ב הגה ב). ועי' בשמעתא עמיקתא גליון ק"י]. ועל כן בזמן אזעקה יש חובה ללכת למקום מוגן ע"מ להימלט מהסכנה. [נעי' עוד מש"כ להלן].

נפיעה למקום שיש שכיחות יותר של התארות

מי שיש לו צורך הכרחי ללכת למקום שיתכן שיהיו שם אזעקות אין איסור מעיקר הדין ללכת לשם אם יש לו אפשרות להתמגן (ואין שם סכנה ממשית). ומי"מ ללא לצורך יש להימנע. [נעי' במקורות שבסמוך].

לעקר מקום דירתו למקום יותר בטוח

אע"פ שיש חובה ללכת לחדר מוגן בשעת אזעקה משום "ונשמרתם" מ"מ אין חובה לעקור ביתו ממקום שיש אזעקות למקום שאין אזעקות או ממקום ששכיחות אזעקות למקום שיש פחות אזעקות כל זמן שהסכנה במקום דירתו אינה סכנה ממשית. והכל לפי הענין. [נעי' ברמ"א (יו"ד סי' קטז סעי' ה) שפסק ע"פ המהרי"ל שיש לברוח ממקום סכנה (ושם מייירי כשי"בד"ר' בא בער). וכן הוא במ"א (סי' תקעד ס"ק ו) והמ"ב (ס"ק יג שעשה"א אות י). אבל מ"מ הכל לפי הענין, דעי' בזרע אמת (יו"ד ח"ב סי' כ' ד"ה הרי נ"ר) שתמה שהרי במהרי"ל שהוא מקור הרמ"א משמע שינוי חוב, וביאר לדעתו המהרי"ל מייירי במקום שיכול להתמגן ועל כן אינו חייב לצאת מהמקום אלא עצה טובה, אבל היכן שאי"א להתמגן הוי חובה. ועי' ברשב"ש (סי' קצה) שביאר דאפי' שנכתבה ב"רה נפילת החרב והמגפה על הכלל, כדאמרין בתקיעתא דבי רב ועל המדינות בו יאמר איזו חרוב ואיזו לשלום, אבל יש יחידים שאפשר שלא נכתבו לא בחרב ולא במגפה לפי שלא היתה להם עבירה מחייבת, ולפיכך תועיל הניסה מהחרב והשמירה מהמלחמה לפי שלא נכתבו בה ב"רה ונשארו בחזק האפשר, וי"א בפ"ש (יו"ד סי' ק"ח). ועי' בזה בשמעתא עמיקתא גליונות תכ"ז ותקפ"ב].

חברו מסרב ללכת למקום מוגן

המסרב ללכת למקום מוגן (כגון אדם מבוגר וכדו'), אם יש סכנה ממשית יש להובילו למקום מוגן אף נגד רצונו. והכל לפי הענין. [כיון שחייב להציל את חברו משום "לא תעמוד על דם רעיד", וכמ"ש במ"ב (סי' שבת ס"ק ד וסי"ק ז). ואף אם ינמא דבכ"ג אינו מחויב כיון שחברו מסרב, י"ל דאכתי חייב לעשות כן משום לאפרושי מאיסורא כי נמצא חברו עובר על "ונשמרתם" וכמו כן עובר על "אך את דמכם לפשוטיכם אדרוש" וכמבואר ברמב"ן (מלחמות ה' סתהדין עד ז'), ברדב"ז (ח"ג סי' תמד) ובמ"ב (סי' הרי"ח ס"ק ח). וכן מבואר במ"א (סי' שכח ס"ק ו) שכת' שאם חולה שבי"ש ומסרב לקבל התרופה כופין אותו. וביאר הפמ"ג (שם) דכופים כי רחמנא אמר ונשמרתם מאד לפשוטיכם. ועי' במו"ק (שם) שכת' על המ"א הנ"ל דדוקא כשרוצה למנוע מחמתם בדין הדין חייב כיו' ועושים כל הצורך לפק"י נגד רצונו של החולה, וכל אדם מזהיר על כך, משום "לא תעמוד וגו'". ואין הדבר תלוי בדעתו של החולה, ואינו נתון בפרשות לאבד עצמו, ע"כ].

חייב לתת לחברו להכנס לממ"ד שבביתו

חייב אדם להציל את חברו מסכנה משום לא תעמוד על דם רעך, ואפילו אם הדבר כרוך בתורה (כמו שבארנו בזה לעיל בהלכות מצויות בזמן מלחמה חלק א') ועל כן בשעת שנשמעת אזעקה חובה לתת לחברו להכנס בחדר מוגן ע"מ שלא יסתכן. אולם היכן שהסכנה רחוקה ממש [נעי' בזה לעיל בחלק א'] ובגליונות ק"י ותקפ"ב], נראה שאינו מחויב להצטער צער גדול עבור חברו, ועל כן מי שאין לו ממ"ד בביתו ורצונו להכנס לממ"ד שבבית חברו באופן שהדבר ממסיד ומפריד בצנעת חברו, י"ל דאין חברו חייב לתת לו כל שהסכנה רחוקה מסכנה. אולם למקל ולדאי חייב לתת לו להכנס כי הוא מקום ציבורי ואין הדבר כרוך בצער. (ויש לציין כי לפי חוקי המדינה אי מתן כניסה למקלט בזמן אזעקה היא עבירה פלילית, וכן עלול להיות באי מתן כניסה לממ"ד). [והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא הלי' מצויות בזמן מלחמה ח"א].

דיני שינוי מקום

שינוי מקום באמצע פעודה בחדר מוגן

העומד באמצע אכילת מאכלים שאינם טעונים ברכה אחרונה ממקום (כגון בורא נפשות) ומחמת שנשמעה אזעקה חלך למקלט שבתוך הבנין (שהוא גר שם), בימים ששכיח אזעקות ההלכה לשם אינה בכלל שינוי מקום, אלא כהו"ל מחדר לחדר שאי"צ לחזור ולברך. ואם המקלט הוא מחוץ לבנין הוי שינוי מקום וצריך לחזורו ולברך. [נעי' בשו"ע סי' קע"ח (סעי' א וסעי' ה) ומ"ב (סי' ג). ועייניש עוד פרטים בזה ובשי"ע סי' רע"ג. ואף לסוברים שמחדר לחדר בעינן דעת מ"מ אם דרכו לשנות מקומו אמרינן דמסתמא דעתו לשנות ודינו כאילו כוון להדיא דמכוח בחי"א (כלל נט אות יג ונשמ"א סי' א), וכן פסק המ"ב (שם סי' לח)].

הלך למרחבא המקום אף נסר לאחר הקידוש בשבת

אם קידש בבית ולא הספיק לאכול כזית פת ונאלץ ללכת למרחב המוגן, אף אם הוא באותו בית או באותו בנין, אינו רשאי לסעוד שם ללא קידוש. כי לענין קידוש אף מחדר לחדר הוי שינוי מקום (אא"כ רואה מקומו או שהיה דעתו מלכתחלה לאכול בחדר השני) [נעי' שו"ע ורמ"א (סי' רעג סעי' א) ובבה"ל (שם ד"ה וכן עיקר וסי' קעח על סעי' א ד"ה בבית), אלא יחזור לביתו מייד לאחר גמר התרעה ויאכל שם, ואי"צ לחזור ולקדש. [נעי' במ"ב (סי' ג) ובבה"ל (ד"ה לאלת)].

ברכת התורה

ברכה לאחר שינת ארעי או שינת קבע

הקם בלילה ורצונו ללמוד תורה (ובענין אמירת תהילים עי' להלן), אם ישן שינת ארעי אינו מברך ברכת התורה. [שו"ע (סי' מז סעי' ז) ומ"ב (סי' כג)]. ואם ישן שינת קבע חייב לברך. [שם (סעי' יב - ג)]. ושינת ארעי היינו שהתנמנם במיושב על אצילי ידיו. [מ"ב (שם)]. אבל אם נרדם אפילו בבגדים על מיטתו חשיב שינת קבע. [כן משמע מהמ"ב הנ"ל. וכן נקט המהרש"ם (ח"ג

עמיקתא

גליון מיוחד | תשפ"ו | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

משיעורי

הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א

מו"ק וראש כולל הוראה רמות

סיח' שלז). וי"א שהדין כן דוקא אם ישן לפחות חצי שעה. [הגרשו"א זצ"ל (תפלה פ"ו אות א) ונראה מדבריו (שם) שאם יושן על מיטתו עם בגדים הדין כן דוקא אם היה דעתו לישון עכ"פ כמה שעות]. וי"א שהכל שרי לסכן עצמו כי התורה התירה זאת (ומשמע מדבריו דאפי' סכנה גדולה), והביאו האבני"ז (או"ח ססי' תתח אות יא.) וכ"כ הקרן אורה (מו"ק יד. ד"ה שוב). ועי' באג"מ (ח"ומ" ח"א סי' קד) שכת' שמותר להתפרנס אף כשיש חשש סכנה באופן רחוק. ועי' במ"א (רסי' קד) שמבואר שאסור להסתכן לצורך מצוה, ועי' בזה בשמעתא עמיקתא בגליון פי"ח. ועי' עוד במעיל צדקה (סי' כו ד"ה ונחזור) דהיכן שאדם רשאי ללכת ולא חיי' משום איסור להכנס לסכנה פעמים שאף את בניו מותר לקחת עמו (ושם מייירי לענין עלולת לאר"י)). ודבר שהעולם חוששין לו משום סכנה הרי הוא בגדר סכנה. [הגרשו"א זצ"ל (שש"כ פלי"ב הגה ב). ועי' בשמעתא עמיקתא גליון ק"י]. ועל כן בזמן אזעקה יש חובה ללכת למקום מוגן ע"מ להימלט מהסכנה. [נעי' עוד מש"כ להלן].

נפיעה למקום שיש שכיחות יותר של התארות

מי שיש לו צורך הכרחי ללכת למקום שיתכן שיהיו שם אזעקות אין איסור מעיקר הדין ללכת לשם אם יש לו אפשרות להתמגן (ואין שם סכנה ממשית). ומי"מ ללא לצורך יש להימנע. [נעי' במקורות שבסמוך].

לעקר מקום דירתו למקום יותר בטוח

אע"פ שיש חובה ללכת לחדר מוגן בשעת אזעקה משום "ונשמרתם" מ"מ אין חובה לעקור ביתו ממקום שיש אזעקות למקום שאין אזעקות או ממקום ששכיחות אזעקות למקום שיש פחות אזעקות כל זמן שהסכנה במקום דירתו אינה סכנה ממשית. והכל לפי הענין. [נעי' ברמ"א (יו"ד סי' קטז סעי' ה) שפסק ע"פ המהרי"ל שיש לברוח ממקום סכנה (ושם מייירי כשי"בד"ר' בא בער). וכן הוא במ"א (סי' תקעד ס"ק ו) והמ"ב (ס"ק יג שעשה"א אות י). אבל מ"מ הכל לפי הענין, דעי' בזרע אמת (יו"ד ח"ב סי' כ' ד"ה הרי נ"ר) שתמה שהרי במהרי"ל שהוא מקור הרמ"א משמע שינוי חוב, וביאר לדעתו המהרי"ל מייירי במקום שיכול להתמגן ועל כן אינו חייב לצאת מהמקום אלא עצה טובה, אבל היכן שאי"א להתמגן הוי חובה. ועי' ברשב"ש (סי' קצה) שביאר דאפי' שנכתבה ב"רה נפילת החרב והמגפה על הכלל, כדאמרין בתקיעתא דבי רב ועל המדינות בו יאמר איזו חרוב ואיזו לשלום, אבל יש יחידים שאפשר שלא נכתבו לא בחרב ולא במגפה לפי שלא היתה להם עבירה מחייבת, ולפיכך תועיל הניסה מהחרב והשמירה מהמלחמה לפי שלא נכתבו בה ב"רה ונשארו בחזק האפשר, וי"א בפ"ש (יו"ד סי' ק"ח). ועי' בזה בשמעתא עמיקתא גליונות תכ"ז ותקפ"ב].

ברכת "המפיל"

לדבר אחר ברכת המפיל

אם בירך ברכת המפיל ונדרש ללכת לחדר מוגן עוד לפני שנרדם, אם יש צורך, רשאי לדבר. [נעי' בלקט יושר (או"ח עמ' 45), בהתעוררות תשובה (ח"א סי' קח) ובפתח הדבר (סי' רלט ס"ק ג) שמבואר שבמקום צורך מותר להפסיק. וכן פסק הגרשו"א זצ"ל (להלכ"ש פ"ג אות טו והגה כד)]. ואם הספיק לישון אפילו קצת רשאי לדבר אף לכתחלה. [כן משמע מהא"ר (סי' רלט אות ג) בשם המטה משה (סי' שפט). וכן פסק הגר"ח"ק זצ"ל (אשי ישראל תשובה רפ)]. ואם נשאר ער הרבה זמן וכדו' והסיח דעתו מהשינה י"א שחוזר ומברך. [נעי' בעיני' (סידור בית יעקב דף קל"א ע"ב) שכת' שלא יפסיק בשום דבר ומעשה בין קריש לשינה, אלא אם כן במקום הכרח גדול, ואז יחזור ויקרא פרשה ראשונה של קריש, אבל ברכת המפיל אי"צ לחזור ולברך, אבל אם הסיח דעתו מהשינה י"ל שצריך לחזור ולברך ג"כ, ע"כ], ולמעשה אינו חוזר ומברך [כזי י"א שברכה זו היא על מנהגו של עולם ואף אם לא יושן מברך כמ"ש בה"ח (שם) ולשיטתם בכה"ג אינו יחזור ומברך]. ומי"מ כל שהיה הפסק בין הקריש לשינה יחזור ויקרא קריש ויאמר איזה פסוקי דרחמי. [נעי' ברמ"א (שם סעי' א). וכ"כ בהתעוררות תשובה (שם)].

לברך המפיל כשיש שיצטרך להתעורר

אם יש חשש שיהיו אזעקות בלילה, אם יש סבירות גדולה להשמעת אזעקה, לא יברך המפיל עד שקרוב לודאי שיוכל להירדם עוד לפני ההתרעה. [מבבואר בבח"ל (שם ד"ה סמוך) ובבן אש חי (ש"ר פרי' פקודי אות יב). ועי' בכל זה בשמעתא עמיקתא גליון שמ"ו].

ברכת מעין שבע בחדר מוגן

מנין המתקיים בחדר מוגן וכדו', כיון שאינו מנין קבוע לא מברכים בו ברכת מעין שבע. [שו"ע (סי' רסח סעי' ז) ומ"ב (ס"ק כד)]. אבל אם יש קביעות על איזה ימים ויש ס"ת אצלם דומה לבית הכנסת קבוע ואומרים אותו. [מ"ב (שם)]. ומנהג ירושלים לומר ברכת מעין שבע אף במנין שאינו קבוע. [לזוז אר"י (שבת שובה). ועי' בבן אש חי (שנה ב' פרי' ויראי אות י) ובה"ח (סי' רסח אות ג) שכן מנהג המקובלים. ודעת הגרשו"א זצ"ל שיש לנהוג כן בכל ירושלים. ודעת הגרשו"א זצ"ל (שש"כ פס"ה הגה נח) שאפשר שזה רק בירושלים שבתוך החומות].

קריאת המגילה

הפסיק באמצע הקריאה מחמת אזעקה

אם הפסיק באמצע הקריאה ואח"כ חזר למקום שפסק, אפילו שהה כדי לגמור את כולה, יצא. [שו"ע (סי' תרצ סעי' ח)]. ואפילו סח בנתיים. מיהו גוערין במי שסח בנתיים. [רמ"א (שם)]. ועי' בשע"ש (אות יח)]. אלא שאם שהה מחמת אונס כדי לגמור את כולה חוזר לראש ללא ברכה, אלא אם כן הפסיק דעתו דאז גם מברך. [מ"ב (סי' תקצ ס"ק יח) והגרשו"א זצ"ל (חשוקי חמד מגילה עמ' רל)]. והיינו שהסיק משום שאינו ראוי, כגון שצריך לנקביו או שהמקום אינו ראוי מחמת צואה או מי רגלים, אבל אונס אחר כגון מחמת שהושמע אזעקה והלך לחדר מוגן וכדו' אינו חוזר [מ"ב (סי' סה ס"ק ב)], וממשיך במקום שהפסיק, אלא שאם הסיח דעתו עליו לברך על המשך קריאתו. [הגרשו"א זצ"ל (שם)].

דיני פקו"נ בשבת

חילול שבת על מנת להיכנס למרחב מוגן

אם נשמעת אזעקה בשבת, ולצורך ההגעה למקום מוגן יש צורך הכרחי בחילול שבת, הדבר מותר על מנת למנוע סכנה, ואם אפשר לעשות על ידי שינוי ללא עיכוב יעשה כן. [נעי' במנחת שלמה (תנ"י לו אות ב ד"ה ולענין) שכת' שכל שדרך רוב בני אדם לברוח מזה כבורח מפני הסכנה הרי זה

חשיב כספק פקוח נפש וקרינן ביה בכח"ג וחי בהם ולא שימות בהם. והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון ק"י. שו"ר מכתב מהחזו"א (בנס להתנוסס להגר"י זילברשטיין ס"י י ותשובות וכתבים ס"י מה) בזמן מלחמת העולם השניה שכתב עבור תושבי העיר ב"ב, דיש להחשיב צורך הפעלת האזעקה בשבת לסכ"ג, אך יש להיזהר ממלאכה דא"י בכל מנא דאפשר כיוון שסוף סוף אין כאן שאלת נפשות לפנינו, ואף שאין הולכין אחר הרוב בפ"ג, מ"מ בדברים רחוקים הרבה אין דנין כפי"ג ותלוי כפי מדת הבטחון, ובמלאכות דרבנן אין להחמיר כלל, אלא דלענין הוראה לרבים יש להורות בזה כדון פ"ג, והמחמיר במלאכות דא"י אינו רשאי להחמיר ולמנוע מהלוחדי לאחרים האזעקה, ע"כ. אולם בהם דהחזו"א כשמועל קול רעש בשמים חשו שמא זהו מטוס הבא להפגין וע"כ האזעקה לא היתה מדויקת. אולם בזמנא האזעקה כושלת בדידעה ברורה חשורו וטליה העלולים ליפול בשטח מאוכלס וע"כ יש להחשיב הדבר כסכנה. ועי"פ מכתב הג"יל הורה הגר"י זילברשטיין שליט"א (נס להתנוסס שם) דמותר לטלפן בשבת בשעת אזעקה עכ"פ בשינוי כדי לעורר אדם זקן כבד שמיעה (הוראה זו היתה במלחמת המפרץ).

חובת הצלה בשבת

מצוה על כל ישראל להציל חבריו במקום פקוח נפש, אפילו שהדבר כרוך באיסור תורה כחילול שבת, דכתבי 'יוחי בהם' ו"לא תעמוד על דם רעד". [תשבי"ט (ח"ג ס"י לו ד"ה וגם הראב"ד) ומ"ב (ס"י שכח ס"ק ד וסי"ק ו). ועיי' בתח"ס (א"וח"ח סס"י ב) ובמהריצ"ח (שבת ד. על תוס' ד"ה וכן) דאין זה בכלל חטא בשביל שזיכה חבירך אלא זה גופה של המצוה]. ועל כן חולה שיש בו סכנה מצוה לחלל עליו שבת, והזון שחייב, הרי זה משובת. [ניומא (פד: ושו"ע (ס"י שכח סעי' ב)]. ואפילו אם מתקן עמו דבר אחר כגון שפיזר מצודה להעלות תלמידיה ונאלץ לנער וצד עמו דגים, וכן כל כינוצא בזה, הרי זה משובת. [שו"ע (שם סעי' ג)]. ומחללים שבת אף עבור הצלת חיי שעה. [שו"ע (ס"י שכח סעי' ד)]. וכן עבור גוסס אם אפשר להאריך אף רגעים מחייו. [ביאור הלכה (שם ד"ה אלא לפי)].

איזו סכנה דוחה שבת

ספק סכנה

במקום פקוח נפש לא הולכים אחר הרוב [ניומא (פד: ושו"ע (ס"י שכט סעי' ב)], ועל כן אף ספק סכנה דוחה [שו"ע (ס"י שכט סעי' ב - ג)], ואפילו בכמה ספקות הדין כן. [עיי' בשבות יעקב (ח"א ס"י ג), בגריה"ש (ס"י של אות ה) ובשש"כ (פלי"ב הגה ב)]. ואף ששאר מאלף עולר למות חשיב ספק סכנה לחלל עליו שבת ולדחות שאר איסורים שבתורה. [מגיד משנה (שבת פ"ב הי"א) הובא במ"א (ס"י של ס"ק ג) ובמ"ב (ס"ק ח). אלא דעי' בברכות (ג:) שאמרו שאפי' נחש כרוך על עקבו לא יפסיק הפתול, וכן פסק בשו"ע (ס"י קד סעי' ג), ופירש הרמב"ם (שם) שדוקא נחש שרוב פעמים אינו נושך אבל עקרב פוסק. וצ"ע שהרי לא הולכים בפס"ק אחר הרוב, ובקובץ שיעורים (פסחים אות לב) יע"ב דכיון שרובן אין מומתין כשכלב שכיח היותא וממילא יש לסמוך אהא דשלוחי מצווה אינן נפיקין. [וכן קטל הגרשני"א צ"על (שש"כ פלי"ט הגה ד). ועיי' עוד ברש"י (שם), במחזה אברהם (ויו"ד ח"ב ס"י טז) ובבנין ציון (ס"י קלו ד"ה והנה כל), ועיי' עוד בשמעתא עמיקתא גליון קצ"א].

ספק אם חברו נמצא בסכנה

ספק פקו"י דוחה שבת אף אם יש ספק אם האדם בכלל סכנה, כגון ספק אולי הוא תחת המפולת אולי אינו שם. [עיי' בשו"ע (ס"י שכח סעי' ה וס"י שכט סעי' ג)]. ומ"מ צריך שיהיה ספק פקו"י לפנינו (שהיה שם בעת המפולת ואינו ידוע אם הספיק לצאת מתוך ההפכה, ואפי' לא ראינו אותו ממש מתחלה רק בבית זה מצוין בני אדם בעת הזאת גם מחללין ומפקחין את המפולת). (מ"ב (ס"י שכט ס"ק ט)).

חשש סכנה רחוקה

ספק שאינו קיים בהווה, אינו בכלל ספק פקו"י [נובי" (ויו"ד תני סס"י רז)], כלומר דברים עתידים שבהווה אין להם כל זכר מחמת שאינם מצויים, אינם בכלל ספק פקו"י [ומ"מ אין הדבר תלוי בין אם הסכנה לפנינו ממש או לא]. [חזו"א (אהלות ס"י כב ס"ק לב). ועיי' ברע"א (ק"י ס"י ד"ה ולענין) שכל שלע דצד הריחות והסתעפות המקרים אינו בגדר ספק סכנה. ועיי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון שבי"ט].

גדר סכנה למעשה

כל שדורך רוב בני אדם לברוח מאותו ענין מחמת חשש סכנה שבו, הרי זה בכלל ספק פקוח נפש. [משנ"ש (תני ס"י לו אות ב ד"ה ולענין). ועיי' בשמעתא עמיקתא גליון ק"י]. ומצב שיש בו חשש סכנה לא ענייני הדין מותר להכנס אילו ואין בו משום [ונשמרתם"י]. (עיי' בשמעתא עמיקתא גליון קצ"א). פעמים שעדיין דוחה את השבת. [דהנה לא מצינו שבני"א מחויב ללכת להתרפאות ממומחה גדול אף כשאפשר לו, כשיש לו רופא אחר המוכן לרפואתו, ומאידך לענין שבת מבואר בפוסקים (עיי' להלן ובשמעתא עמיקתא גליון קפ"ב) שמותר לחלל עבור הבאת רופא מומחה יותר. והיינו טעמא דכיון שהשבת נחית מפני פק"י הותר לחלל עבורה אפי' בצד רחוק, וגדולה מזו כתב במגיד משנה (שבת פ"ב הי"ד) הובא בשו"ע (ס"י שם) דכל שרגילים לעשות לחולה שיש בחול חש"ס שאין במניעת הדבר משום סכנה בעדיין כיון שהחולי יש בו סכנה. וכעין חילוק זה מבואר בתוס' נדה (מד. ד"ה איהו). וכן שמענו מחשביה המורים שליט"א].

חויש לעצמו

החושש לסכנה לעצמו בכל מיני מצבים שיש בהם צד סכנה אף אם אין דרך העולם לחשוש עליהם, לפעמים הם בכלל סכנה כלפי עצמו ורשאי לחלל שבת להנצל ממנה. והכל לפי הענין. [עיי' בשו"ת צנפת פענח (ח"א ס"י לט) שכתב שאדם שמדמה בעצמו בעת המהומה מפני גייס של נכרים ולטטים שעניי"ן יהיה לו סכנה, מותר לו לעבור על איסורי שבת ולברוח אע"פ שאין בזה סכנה ממש אלא שמתירא הוא מסכנה, אבל לאחרים אסור לחלל שבת עבורו. ועיי' במאירי (שבת קנא) על דהא אמרו דאסור לישון יחיד.

ובדוך זה מצינו באג"מ (ח"א ס"י קכז ד"ה ושבית המ"א). ועיי' בשמעתא עמיקתא גליון קצ"א].

הוראה כללית שלא לחלל עלולה לגרור פק"י (הנהגה בכת"י חולים וכדו')

אף במקום שכלל יחיד כשלעצמו אין סכנה, אלא שעל ידי הוראה כללית שלא לחלל שבת, עלולה להיגרס סכנה, מורין לחלל את היחידים (כשהשעה צריכה לכך). ודבר זה מצוי בבית חולים וכדו' שיש ריבוי חולים ופעמים שהוראה לאיסור וכדו' יכולה לגרור סכנה. [כן מבואר במהרי"ל דיסקין (קו"א ס"י ס). ועיי' בשו"ת נחמת אשר (ח"א ס"י כז) שהוכיח סברא זו מעוד מקומות. ואף היחיד שביחס אליו בפנ"י אין חשש כ"כ, מ"מ רשאי לחלל. וכמו שמצינו בשו"ע (ס"י שכח סעי' יב) דכשמחללין שבת על חולה שיש בו סכנה, משתדלין שלא לעשות ע"י עכו"ם וקטנים. ופירש המ"ב (ס"ק לג) משום דזימנין דליתניהו ואתא ג"כ אלהודרי בתרייהו ומתוך כך יבוא לדידי סכנה. מבואר שאע"פ שאין עתה משום פקו"י בעשיית המלאכה עיי' עכו"ם מ"מ כיון דאפשר שיוסבב ע"י זה חשש פקו"י בפעמים אחרות השבת. ועי"פ שמבואר לעיל שהסכנה אינה לפנינו לא מחללין עליה שבת, יש לחלק דשאני הצלת נפשות בשבת שמצויה ביותר חשיבא כעומדת לפנינו. ועיי' בשמעתא עמיקתא גליון קצ"א].

מצבים של סכנה

סכנות שונות

שיטטון או כל מקרה אסון או פיגוע אחר, וכן חוטי חשמל גלויים וקיים חשש שאדם יגע בהם ויסקן את חייו, מחללין עליהם את השבת אם אולי ניתן להציל חיי אדם. [שש"כ (פלי"ב אות טז)]. וכן שעת חירום מבחינה ביטחונית יש שדינה כסכנה. והכל לפי הענין. [שם אות יז)].

שריפה

מותר לכבות שריפה שיש בה חשש סכנה ורמ"א (ס"י שלד סעי' כז), והיינו שיתכן שיש שם אדם. [מ"ב (שם סעי' ע וס"י שכט ס"ק א)]. ובזמננו שהבנינים צפופים וסמוכים אחד ליד השני חובה לכבותה אפילו אחר שפוח הבנין מדיריו, כי עדיין יש סכנה לדיררים של הבנינים הסמוכים. [הגרניק"ז (צ"ח שני ח"ב פלי"ה אות ג)].

נשמעה אזעקה – כניסה למרחב מוגן

אם נשמעת אזעקה בשבת קודש, אם לצורך ההגעה למקום מוגן יש צורך בחילול שבת מותר לעשות כן על מנת למנוע סכנה, ואם אפשר לעשות על ידי שינוי ללא עיכוב יעשה כן. [חזו"א (הובא בנס להתנוסס להגר"י זילברשטיין ס"י ז). ועיי' בשמעתא עמיקתא בגליון קצ"א].

נעדר בשבת

אדם שנעדר ויש לחוש שהוא בסכנה או שעלול להסתכן, יש לחלל עליו את השבת ע"מ לאתרו. ויש לחפשו בכל מקום שעלול להיות שם או שיתכן שימצאו שם מידע לאתרו, וכמו כן יש לחפשו אף במקומות שאם נמצא שם אין לחוש לסכנה. [הגרשני"א צ"על (קובץ אסיא ח"ט ע"ב 196)]. והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון שכ"א].

הרדה

אם אדם נכנס בחדרה יש בזה משום חשש פקו"י ומחללין עליו את השבת. [שבט הלוי (ח"ח ס"י עה ד"ה ברש"י)]. ובדרך זה מצינו בפמ"ג (ס"י שטז אי"א ס"ק כג) ועיי' משנ"כ בשמעתא עמיקתא גליון תקס"ז].

פחד של קטן

קטן שנכנס לפחד כגון שננעל בתוך חדר או נפל לבור וכדומה, ואין אפשרות להוציאו משם בדרך היתר, מותר לעשות כל הנצרך להוציאו אף אם הדבר כרוך באיסור תורה. כיון שיש בזה חשש סכנה שיסתכן מחמת הפחד, ואין לסמוך על הרגעתו מבחוץ על ידי רעשים וכדו', אלא מחללין עליו בשבת מיד. [מ"א (ס"י שכח סעי' ח) ומ"ב (ס"ק לח). ועיי' במו"ק (שם) דסתם קטן לענין זה הוא עד גיל ג', ואם יש לחוש שיבעת, אף אם גדול מזה מחללין עליו. וכן פסק בשב"ח"ל (ח"ח ס"י עה)].

חזרת המצילים לביתם

יצאו מהי"ן לתחום

אדם שהלך להציל את הנפש ויצא מחוץ לתחום, כשגמר את מעשה הצלה יש לו אלפים אמה לכל רוח מהמקום שהוא נמצא. והתירו לו חכמים לעבור על איסור תחומין, משום שאם לא יתנו להם אלא רק ד' אמות בלבד יש חשש שימנעו פעם אחרת מלבוא להציל. [גריבון (מד.)]. תוס' (שם ד"ה כל שו"ע וסעי' ג וסעי' ג). ועיי' בשו"ע (שם שכט סעי' ט) ומ"ב (ס"ק ג). אבל אסור לו לשוב למקומו (אפי' ברגל), אא"כ יד עכו"ם תקיפה ומפחדים לשוב במקום שהצילו, הרי אלו חוזרים בשבת למקומם עם כלי זיינם. [שם ושש"כ (פ"י"מ אות עט והגה קפ)].

עשיית מלאכה

י"א שהיתר הג"יל שנתנו חז"ל (לעבור על איסור תחומין) לאלו שיצאו להציל נאמר על איסור דרבנן של תחומין אבל לא על איסורים מן התורה [מ"א (ס"י תצז ס"ק וח)], ועל כן אין להתיר למי שהוביל חולה לבית החולים או לרופא שנתן הטיפול לחשיב"ס שיעבור בשבת על איסור דא"י בחזרתו משום חשש שנמצא אתה מכשילן לעתיד לבוא ולא יבואו להציל. [משנ"ש (ח"א ס"י ח) וצ"א (ח"א ס"י לט)]. ועיי' בצ"א (ח"ח ס"י טו) שאין להתיר שמא מחכו לו גם בבית חולה שבי"ם כל חשבי"ם לא שכיח ואוליכן בתר רוב], ואף כשיש צורך רק בעשיית איסור דרבנן ע"מ לחזור למקום חפצו, כי אין לנו אלא מה שהתירו חז"ל במשנה ובגמ'. [נהר צבי (ח"ב ס"י ז)]. ומ"מ יש מקום להתיר לרופא לחזור לביתו ברכב של נכרי (היכן שאין משום איסור תחומין מה"ת) משום האי טעמא שאם לא נתיר ימנע מלבוא בפעם אחרת, והדין כן אף אם יש לו מקום להשאר בכבוד בבית חולים. [חת"ס (ח"ח"מ ס"י קצד) ונמנ"ש (ח"א סס"י ח). ועיינשי ספקפסל על החת"ס כי לא מצינו שהתירו בכל האיסורים דרבנן, מ"מ כתב שם שכבר הורה זקן. אלא דעיינשי (תני ס"י ס אות יא) שכת' שבזמננו הואיל ורבים עלולים להנמנע מלנסוע לצורך החולה אם יצטרכו להשאר במקום בתנאים קשים ככן יש להתיר איסור דרבנן. וכן הוא בשש"כ (פ"י"מ הגה קמו) בשם הגרשני"א צ"על]. וי"א שאף מלאכה מה"ת היתור מפני חשש זה. [אג"מ (א"וח"ח ס"י פ). ועיי' בארחת רובי (ח"א עמי קנה ועמי קס אות רכת) בשם בעל הקה"י בשם החזו"א שאין לאסור לרופא הנוסע בשבת לצורך טיפול בחולה לחזור עם מכוניתו לביתו כדי שאלו להשכילו לעתיד לבא שלא יסרב לנסוע בשבת לחולה. ועיי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון ת"פ].

נהג אמבולנס ואנשי הצלה

נהג אמבולנס, אנשי הצלה וכו' מותר להם לשוב למקומם כשהם דרושים במקום לשם נסיעה ונספת עקב סכנה, ואם משום חשש שיהיה צורך בנסיעה כזאת. ואם מקיימים קשר טלפוני או אלוטטי עם תחנתם, אסור להם לשוב אליה, אלא אם כן הוא בא מנקודת יישוב מרוחקת שאין בה אמבולנס אחר לשעת חירום. והכל לפי הענין. [שש"כ (פ"י"מ אותיות עט – והגה פ). ועיי' בצ"א (ח"ח ס"י טו) שכת' שנהג מטעם חברת הצלה אסור לו לחזור למקום מחשש פן יקרא ממקום תחתנו אל חשיב"ס ומטעם האמור, אם לא בכבר משום שלפי הרישום אצל מיומת החול הם נקראים עי"פ רוב כמה פעמים בכל יום ויום לחשיב"ס דאזי יש כבר מקום לתלות שעפ"י רוב הוא קרוי כבר לחשיב"ס והקוראים לא יודעים לאן לפנות, אם לא במקום התחנה, וזה יתכן בערים הגדולות].

טלטול אביזרי שמירה בשעת חירום

נשיאת כלי הגנה לצורך שמירה (איסור מוקצה)

רובה או אקדח דינם ככלי שמלאכתו להיתר, כי הם עומדים בעיקר להטלת אימה ופחד. [הגרשני"א צ"על (מאור השבת ח"א עמי תקב אות ח). וכן נקט הדברי יציב (א"וח"ח ס"י קמח סוף אות ג) היכן דרוב הנושאים הנשק אינו אלא כדי להטיל אימה, ואדרבה אסור לפעול בהם. אא"כ נושאים אותו כדי לפעול בו בעת הצורך, הוי כלי שמלאכתו לאיסור גירדא. וי"א שדינו ככלי שמלאכתו לאיסור. [הגרשני"א צ"על (שלמי יהודה פ"ד אות טו והגה נח)], ומ"מ כשמשתמש בו לשמירה כצורך גופו הוא ושרי לטלטלו. נדברי יציב (שם) עי"פ הגר"י (ס"י שח אות יט) שכת' דמותר לטלטל תפילין לצורך גופו, דהיינו כגון לשמור מן המזיקין. וכי"כ במ"ב (ס"ק כד). וכן הביאו בארחת שבת (פ"י"מ אות טב והגה פז)].

ביצאה בהם במקום שאין עירוב (איסור פלאצה)

היוצא עם כלי הגנה מרה"י לרה"ר חייב חטאת (אא"כ מוציאו משום חשש סכנה). [שו"ע (ס"י שא סעי' ז)]. וי"א שכל זה לסתם בני"א אבל לבעלי מלחמה הם בכלל מלבוש (אלא שלא ישאנו בידיו). [גריה"ש (אות טא). אולם בקובץ תשובות (ח"ג ס"י טא) דחה דבריו. ועיי' בדברי יציב (שם אותיות ו-ז). בחלקת יעקב (א"וח"ח ס"י צז), כזא נדברו (ח"א ס"י ט), ובמשנ"כ (ס"י) בשמעתא עמיקתא גליון רי"ז]. ומ"מ במקום שצריך לטלטל אקדח וכדומה לשמור עצמו או אסור בסכ"ס משכנה, מותר לטלטלו בכל אופן כי פקו"י דוחה שבת אף במלאכה דא"י.

גז מרמיע או גז פלפל לצורך הגנה

גז מרמיע, גז פלפל ודומיהם, הינם כלי שמלאכתו לאיסור, ואין לטלטלם אלא לצורך גופם כגון שמירה, או לצורך מקומם. [נר"א לחשיב כשמל"א כי עיקר שימושהו הוא להלחמניע בני"א, ואסור לעשות כן משום שמצערו וק"י בשבת שנמצא מבטלו מעונג שבת, ואע"פ שאין זה איסור מלאכה מ"מ מצינו דאפי' דבר שיש בו איסור לעשותו אפי' אינו מחמת מלאכה מחשיב הכלי ככלי שמלאכתו לאיסור, עיי' במ"ב (ס"י שח ס"ק כד) שהביא דאסור לטלטל תפילין אע"פ שאין בהנחתם משום איסור מלאכה, אלא משום זולתו השבת כמ"ש בשו"ע (סרי"א לח). ואע"פ שכל המשתמש בגז זה אלא בשעת סכנה שאז פועלו זו מותרת מימ" עיי' בשו"ע (ס"י שא סעי' ז) שפסק דאסור לצאת בכלי מלחמה, אע"פ ששימושם הם בעיקר להצלת נפשות המותרת אפי' בשבת. וא"כ ה"ה בינ"ד אע"פ ששימוש בגז זה הוא לצורך הגנה מ"מ אינו אלא כלי שמלאכתו לאיסור. והארכנו בזה בשמעתא עמיקתא גליון רמ"ז]. ובמקום שיש חשש סכנה, עיי' בסמוך.

טלטול פלאצה על מנת לקבל התרעה

במקום חשש פקוח נפש (אפי' באופן שעדיין אינו מתיר לחלל השבת ממש), מותר לקחת עמו דבר מוקצה שיש בו תועלת כגון פלאפון ליתר שמירה. אלא שיש ליתנו בכיס התלוי בבגד מערב שבת. [עיי' ורמ"א (ס"י שי סעי' ז) ומ"ב (ס"ק ל)]. וכי"ז אם יש עירוב, אבל במקום שאין עירוב כלל אין להקל אלא במקום שיש חשש פק"י מחמת חילול שבת. ומ"מ אם אפשר יש לעשות זאת בצנעה משום כבוד השבת. והכל לפי הענין. [וכן הורו מחשביה הרבנים שליט"א].

באר"י בשנת תשע"ח. והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון רי"א].

מכשיר קשר

רשאים חברי הצלה וכדו' לשאת עמם מכשירי קשר גם במקום שאין עירוב כדי שיוכלו לקבל הקריאה ולהודיע את זה קרוב למקום מגוריו. [אג"מ (ח"ח ס"י פא)]

✉ **להצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות ניתן לשלוח בקשה לדוא"ל:** amikta@amikta.co.il

להיצלות התורה ושמירת מצוות – שמעתא עמיקתא | © שמעתא עמיקתא – לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503